

Književne interpretacije strategija učenja u romanima Frankenstein i Tarzan

Perković, Nives

Undergraduate thesis / Završni rad

2019

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Teacher Education / Sveučilište u Zagrebu, Učiteljski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:147:015528>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-07-18**

Repository / Repozitorij:

[University of Zagreb Faculty of Teacher Education - Digital repository](#)

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
FILIJALNI FAKULTET – ODSJEK U PETRINJI
ZA RANI I PREDŠKOLSKI ODGOJ I OBRAZOVANJE

NIVES PERKOVI

ZAVRŠNI RAD

KNJIŽEVNE INTERPRETACIJE
STRATEGIJA UČENJA U ROMANIMA
FRANKENSTEIN I TARZAN

Petrinja, rujan 2019.

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
FILIJSKI FAKULTET – ODSJEK U PETRINJI
RANI I PREDŠKOLSKI ODGOJ I OBRAZOVANJE

ZAVRŠNI RAD

IME I PREZIME PRISTUPNIKA: Nives Perkovi

TEMA ZAVRŠNOG RADA: Književne interpretacije strategija učenja u romanima
Frankenstein i Tarzan

MENTOR: doc.dr.sc. Sanja Lovrić Kralj

SUMENTOR: doc.dr.sc. Alenka Mikulec

Petrinja, rujan 2019.

SADRŽAJ:

SAŽETAK

SUMMARY

1. Uvod.....	1
2. Mary Shelley i ro enje Frankensteinina	2
3. Edgar Rice Burroughs i Tarzan.....	4
4. Feralna ili divlja djeca.....	6
5. Prirodno u enje djece rane i predškolske dobi	8
6. Usvajanje i u enje jezika.....	10
6.1. Usvajanje jezika.....	10
6.2. Ovladavanje inim jezikom.....	12
7. Strategije u enja u romanima Frankenstein i Tarzan.....	13
8. Zaključak.....	27
Literatura.....	28

SAŽETAK

U ovom radu interpretiraju se različite strategije učenja prisutne u romanima *Frankenstein ili Moderni Prometej* i *Tarzan*. Naglasak je stavljen na strategije učenja, prvenstveno na strategije učenja usvajanja jezika i učenja jezika, a zatim i na upoznavanje prirodnoga okruženja te spoznaju vlastitoga identiteta. Zanimljiva je poveznica koju romani dijele s feralnom ili divljom djecom. Interpretacija navedenih djela provedena je kroz književni, pedagoški i psihološki pristup.

Ključne riječi: *Frankenstein ili Moderni Prometej, Tarzan*, strategije učenja, usvajanje jezika, učenje jezika, feralna ili divlja djeca

SUMMARY

This paper interprets the various learning strategies present in the novels of *Frankenstein or Modern Prometheus* and *Tarzan*. Emphasis is placed on learning strategies, primarily learning strategies of language acquisition and language learning, and then learning about the natural environment and knowing one's identity. There is an interesting bond that novels share with feral or wild children. The interpretation of these works was carried out through a literary, pedagogical and psychological approach.

Key words: *Frankenstein or The Modern Prometheus*, *Tarzan*, learning strategies, language acquisition, language learning, feral or wild children

1. Uvod

Svi smo se barem jednom u našim životima susreli s bajkovitom pri om o Ljepotici i Zvijeri. Tko je zapravo u pri i bio zvijer, a tko ovjek i zašto? Isto pitanje može se postaviti i nakon što pro itamo romane *Frankenstein* i *Tarzan*. Je li Frankensteinovo udovište bilo samo udovište ili bi e željno ljudskoga dodira? Tko je bio Tarzanova prava obitelj – majmuni iz džungle ili ljudi iz civilizacije?

U prvome dijelu rad nas pobliže upozna je s književnicom Mary Shelley, poznatoj po svojem znanstveno – fantasti nom romanu *Frankenstein ili Moderni Prometej* ukrašenom goti kim elementima, i s autorom Edgarom Riceom Burroughsom, poznatom po serijalu knjiga o Tarzanu.

Drugi dio rada nas pobliže upozna je s prirodom feralne ili divlje djece. Njihova sposobnost prilago avanja prirodi i preživljavanja u izoliranim uvjetima zainteresirala je javnost diljem svijeta, a posebno znanstvenike koji su se kasnije bavili istraživanjem dje jeg procesa u enja te njihovim mogu nostima i sposobnostima od najranije dobi.

Na njega se nadovezuju poglavlja vezana uz prirodno u enje djece rane i predškolske dobi i vezana uz strategije u enja, s osvrtom na usvajanje i u enje jezika, a zatim i na upoznavanje prirodnoga okruženja te spoznaju vlastitoga identiteta.

Završni dio rada temelji se na interpretaciji ranije navedenih djela kroz književni, pedagoški i psihološki pristup. Kroz njihovu interpretaciju možemo u iti kako se kroz oba romana provla e niti zamršene ljudske prirode, a koje možemo povezati s na inom života njihovih stvaratelja te s mogu nostima, sposobnostima i na inima preživljavanja feralne djece.

2. Mary Shelley i ro enje Frankensteina

Engleska književnica Mary Wollstonecraft Shelley (1797. – 1851.) istaknula se svojim romanom *Frankenstein ili Moderni Prometej* koji predstavlja rane po etke književne znanstvene fantastike.

Mary Shelley bila je k i politi kog filozofa i književnika Williama Godwina i poznate feministkinje Mary Wollstonecraft. Nedugo nakon Maryna ro enja, njezina majka je preminula zbog komplikacija nastalih prilikom poroda. Tako je briga o novoro enoj Mary i nezakonitoj Wollstonecraftovoj k eri Fanny Imray pripala Godwinu. Obiteljska situacija se ponovno mijenja kada Godwin oženi udovicu Mary Jane Clairmont, koja u dom dovodi i svoju djecu, Charlesa i Jane. Uskoro u obitelj pristiže i prinova William (Biography.com Editors, 2014.).

Iako nije imala formalno obrazovanje, Mary je esto provodila vrijeme u o evoj knjižnici i izdava koj ku i gdje je susretala tadašnje poznate književnike i uživala itaju i, a sve je to potaknulo i ljubav prema pisanju. 1808. godine izdana je Maryna dje ja pjesma „*Mounseer Nongtongpan; or, the Discoveriesof John Bullin a Trip to Paris*“ .

Nije neobi no da sam, kao k erka dviju osoba znatnog književnog ugleda, vrlo rano u životu po ela razmišljati o pisanju. Kao dijete sam r kala; i najmilija rasonoda u tijeku sati predvi enih za odmor bila mi je pisati pri e.

(Shelley, 2003.)

Budu i da obiteljska situacija nije bila idili na zbog Marynih sukoba s ma ehom, Godwin šalje Mary u Škotsku u posjetu svome prijatelju Williamu Baxteru. Škotski krajolici i obiteljsko okruženje Baxterovih imali su snažan utjecaj na nju.

Nakon povratka u London, Mary upoznaje pjesnika Percya B. Shelleya koji je bio predani u enik njezinog oca. Percy Shelley i Mary me usobno su ohrabivali i nadahnjivali jedno drugo za pisanje, a Percy joj uskoro izjavljuje ljubav. Godwin se suprotstavio k erinoj vezi s oženjenim muškarcem, zbog ega Percy i Mary, u pratnji Maryne polusestre Jane, bježe od ku e. Taj doga aj je zahladnio odnose izme u Godwina i k eri. Neko vrijeme su Mary i Percy Shelley putovali Europom, no ubrzo su ih sustigle financijske teško e. Osim toga, bili su suo eni i s gubitkom tek ro ene k eri (Poetry Foundation).

Sljede ega ljeta, par je u pratnji polusestre Jane otišao u Švicarsku gdje su uživali u društvu pjesnika Lorda Byrona te pisca i fizi ara Johna Polidoria. Za vrijeme kišnih dana zabavljali su se itaju i pri e o duhovima, a Lord Byron je predložio da se i sami okušaju u pisanju vlastitih horor pri a. Izazov je bio pra en Marynim neobi no zastrašuju im i životopisnim snom iz kojega je nastao kasniji roman *Frankenstein*.

Ubrzo su Mary i Percya sustigle nove loše vijesti: Maryna polusestra Fanny po inila je samoubojstvo, kao i Percyjeva žena Harriete. Kasnije se Mary udala za Percya Shelleya.

Godine 1818. *Frankenstein ili Moderni Prometej* anonimno je objavljen. Izdava ke ku e smatrale su kako Mary Shelley nije mogla napisati tako izvanredno djelo te su inicirali kako je djelo zapravo napisao njezin suprug Percy Shelley. Zbog toga Mary pristaje na anonimno izdavanje romana, ali je Mary Shelley u svim kasnijim izdanjima navedena kao autorica *Frankensteina* (Biography.com Editors, 2014.).

Nakladnici izdanja Standard Novels, odabravši Frankensteina za jedan svoj niz, izrazili su želju da ih opskrbin s nekoliko podataka o nastanku te pri e. Utoliko mi je lakše prihvatiti njihov poziv, što mi se time pruža prilika da jednom zauvijek odgovorim na pitanje koje mi se tako esto postavlja: Kako sam ja, tako mlada djevojka, smislila i razradila tako jezivu temu?

(Shelley, 2003.)

3. Edgar Rice Burroughs i Tarzan

Edgar Rice Burroughs (1875. – 1950.) američki je pisac rođen u Chicagu. Za razliku od svoga lika Tarzana koji je bio u Africi i Engleskoj, Edgar R. Burroughs cijeli je život proveo u SAD-u.

Bio je četvrti sin velikog biznismena i ratnog veterana majora Georga Tylera Burroughsa i Mary Evaline Burroughs. Pohađao je Phillipsovu akademiju u Andoveru, Massachusetts, a kasnije i Michiganovu vojnu akademiju. Pokušao se upisati i na znameniti West Point, ali je pao na prijemnom ispitu i završio kao vojnik u konjici 10. diviziji. Nakon što su mu dijagnosticirali probleme sa srcem, bio je prisiljen napustiti jedinicu (Woods, 2016.).

U periodu koji je uslijedio bavio se raznim slaboplatanim poslovima. Nakon što je u braku s Emmom Centenniom Hulbert dobio dvoje djece, financijsko stanje se počelo pogoršavati. Kada su dobili treće dijete, Edgar je bio nezaposlen i bez novaca. Kako bi se prehranili, založio je svoj i ženin nakit i satove. Nije se mogao pomiriti sa situacijom u kojoj se nalazila njegova obitelj te se odlučio okušati u pisanju za fantastične magazine. U jednom od intervjua, Edgar R. Burroughs je izjavio kako je pročitao i proučio neke od tih magazina i zaključio da ako drugi ljudi mogu pisati takve besmislice od priča, onda može i on. Smatrao je i kako bi njegove priče bile daleko zabavnije od onih koje je imao prilike pročitati (Burroughs, 1929.).

Njegova prva znanstveno fantastična priča *Pod Marsovim mjesecima* izašla je u *All – Story Magazineu* 1912. godine. Iste godine napisao je i prvi roman iz serijala o Tarzanu: *Tarzan među majmunima*. Tarzanov lik postigao je neekvivalentno veliki uspjeh te ga je Burroughs odlučio iskoristiti pomoću svih medija – knjiga, stripova, filmova. Zahvaljujući takvoj reklami i promociji, Tarzan je stekao kulturni status te je i danas prepoznatljiv i popularan (Woods, 2016.).

Zanimljivo je kako je nakon uspjeha s Tarzanom, Edgar R. Burroughs odlučio kupiti veliko imanje u Kaliforniji, sjeverozapadno od Los Angelesa. Svoje imanje nazvao je Tarzana te od njega napravio dobar posao. U vrijeme urbanizacije Los Angelesa, Burroughs je prodavao građevinske parcele s tog zemljišta. Danas je Tarzana gradska četvrt Los Angelesa te se procjenjuje da tamo živi preko 35.000 stanovnika (Woods, 2016.).

S vremenom su se pojavile neke indicije koje su govorele kako je Burroughs mit o Tarzanu temeljio na istinitoj priči. Naime, prema jednom novinskom članku iz 1959. godine, William Charles Midlin bio je brodolovac koji je 15 godina proveo u Africi (1868- 1883.) prije povratka u Englesku.

Prema Midlinovim bilješkama iz vremena provedenog u Africi, saznalo se kako je nakon brodoloma bio prihvaćen u skupinu primata. Navodi kako se nije sporazumijevao s njima pomoću njihovog govora poput Tarzana, već pomoću znakovnoga jezika. Činjenica je i da je William, baš kao i Tarzan, nakon povratka u civilizaciju tražio da mu se vrati njegov identitet. Iako nema nikakvih dokaza koji govore kako se Tarzanov lik temelji na Midlinu i njegovoj životnoj priči, ne zna se i da to nije moguće i stoga pitanje o tome ostaje otvoreno.

4. Feralna ili divlja djeca

Slu ajevi vezani uz feralnu djecu vrlo su rijetki, no postoje neki povijesni i noviji zapisi i dokumenti o takvim slu ajevima. Unato prikupljenim informacijama i dosadašnjim saznanjima, pravu istinu o divljoj djeci teško je saznati. Posebnost slu ajeva feralne djece nalazi se u odnosu izme u ovjeka i životinje. Postavlja se pitanje bi li dijete bez ljudske bržinosti zamijenilo životinju za roditelja?

Pojam feralne ili divlje djece odnosi se na djecu koja su odrasla u divljini, na djecu koja su odrasla u izolaciji ili zato eništvu te na djecu koja su prihva ena i odgojena od strane divljih životinja poput majmuna, vukova ili divljih pasa. Takva djeca obi no ne mogu hodati na dvije noge, ve hodaju etveronoške, imaju problema s koordinacijom, mogu proizvoditi neartikulirane zvukove i glasati se poput životinja, ali ne mogu govoriti, uobi ajeno je da jedu sirovu hranu, izrazito su osjetljiva na promijene temperatura i ne pokazuju nikakvu potrebu za ljudskim kontaktom ili komunikacijom, odnosno nemaju razvijen osje aj za socijalizaciju ili „normalno ljudsko ponašanje“ (or evi , 2013.).

Rimska mitologija pri a nam pri u o bra i Romulu i Remu koje je spasila i othranila vu ica, a koji su kasnije osnovali Rim. U romanu Rudyarda Kiplinga „*Knjiga o džungli*“ dje aka Mowglija tako er prihva a vu ja obitelj. Pitanje „stvarnih pri a“ o djeci koja su odrasla u prirodnom okruženju sa životinjama prili no je delikatno jer ih je teško provjeriti i istražiti, a teško je i razlu iti što je u njima istinito, a što je fiktivno. Danas se zna da je ve ina pri a o feralnoj djeci koju su odgojile životinje izmišljena, no zna se i da postoje mnogi istiniti i ozbiljni slu ajevi djece koja su bila zanemarivana, zlostavljana ili napuštena.

Jedan od najranijih i bolje dokumentiranih slu ajeva feralne djece je iz 1724. godine o Petru, divljem dje aku prona enom blizu Hamelna u Njema koj. Pronašli su ga lovci kralja Georga I iz Engleske, a kralj ga je poveo sa sobom u London gdje se dje ak trebao obrazovati. Prvi znanstveno zabilježeni slu aj feralnog djeteta govori o Victoru iz Aveyrona u Francuskoj. Godine 1798. Victor je prona en kako luta šumom,

a preživljavao je hrane i se žirovima, malim životinjama i povr em s obra enih polja. Lije nik Jean Itard nekoliko je godina pratio i bilježio Victorov napredak prilagodbe, socijalizacije, odgoja i obrazovanja, no budu i da nije postigao tražene rezultate, dje aka su na kraju hospitalizirali. Poznati su i slu ajevi djevoj ica Genie iz Los Angelesa i Oxane Malaye iz Ukrajine. Djevoj icu Genie su roditelji držali zaklju anom i izoliranom u sobi sve dok nije prona ena s 13 godina. Kada su je pronašli bila je nijema što je izazvalo veliki interes kod neurologa i psihologa, koji su djevoj icu vidjeli kao „zabranjeni eksperiment“. Osmogodišnju djevoj icu Oxanu Malayu pronašli su u kavezu me u psima gdje je i živjela (Newton, 2004.).

Proces rehabilitacije divlje djece izrazito je težak i spor, budu i da su psihi ki i fizi ki zaostala. Potrebno ih je u iti od temelja osnovnim stvarima poput hodanja na nogama, održavanju higijene, vršenju nužde u toaletu, potrebno ih je navikavati na kuhanu hranu i jedenje s priborom, a najteže je postaviti nove temelje za u enje jezika i govora. Treba im osigurati mnogo vremena kako bi se psihi ki i emocionalno oporavila i socijalizirala koliko je to mogu e (Märzcz, 2018.).

Postoji veliki interes i zanimanje znanstvenika za feralnu ili divlju djecom. Razlog tomu je što su feralna ili divlja djeca lišena inkulturacije, odnosno feralnoj ili divljoj djeci nedostaju osnovne socijalne i komunikacijske vještine koje se razvijaju kod djece koja odrastaju u normalnom okruženju. Nakon njihovog prou avanja, došlo se do zaklju ka kako ljudi nemaju uro ene instinkte za društvene obrasce ponašanja, ve se oni s vremenom usvajaju promatranjem okoline i njezinih sudionika.

Prou avanjem divlje djece došlo je i do velikih promjena u pogledu i pristupu istraživanjima vezanima uz ljudski jezik i govor. Slu ajevi su pokazali kako djeca koja nikada nisu bila izložena ljudskom jeziku, nisu mogla ni nau iti govoriti ili im je to jako teško išlo. To zna i da osim što imaju izrazito narušenu sposobnost usvajanja i u enja jezika, imaju i narušenu sposobnost komuniciranja s drugim osobama. Time je potvr ena teorija o senzibilnom razdoblju u razvoju djetetova govora o kojoj emo kasnije re i nešto više.

5. Prirodno učenje djece rane i predškolske dobi

Mala djeca svijet oko sebe percipiraju pomoću širokog spektra osjetila: mirisa, okusa, boja, dodira... Za njih je svakodnevno doživljavanje svijeta mnogo složenije, bogatije i tajnovitije nego za odrasle.

Od prvoga dana svoga života, dijete teži interakciji i istraživanju. Njegovi nagoni i interesi usmjereni su na sve ono što se nalazi u njegovom vidokrugu, kao i nadohvat ruku. Ono teži proučavanju, otkrivanju, istraživanju svoje okoline, a sve to u potpunosti angažiranjem svojih osjetila. Njegova osjetila su poput ticala koja primaju mnogobrojne podražaje, signale, informacije iz svoje okoline te stvaraju pozitivne i negativne impulse koji izgrađuju djetetovo iskustvo. Tako započinje njegovo putovanje kroz more senzomotornih i socioemocionalnih dojmova na kojemu se primaju mnogobrojne poruke o sebi, a na temelju kojih se izgrađuje svoju osobnost i sliku o sebi.

Razvojna neuroznanost moderna je znanost koja svoju pozornost posvećuje interakciji organizma s neposrednim okruženjem zato što tako dolazi do promjena neuronskih veza u mozgu. Što je više prilika za raznolikom interakcijom s okruženjem, to je razvoj neuronskih veza veći, ali ako se ne služimo uspostavljenim neuronskim vezama, one nestaju. Sukladno tomu, mozak se razvija cijeloga života ovisno o njegovoj interakciji s okruženjem (Miljak, 2009.).

Djeca su po prirodi vrlo znatiželjna, pa im je upijanje sadržaja iz okoline sasvim prirodno. Bez obzira na dob djeteta, shvaćaju se kako ona učine putem igre i istraživanja. Svako iskustvo stečeno kroz djetetu igru ili prirodno istraživanje, postaje temeljem za stjecanje, uspostavljanje i izgradnju novih iskustava i spoznaja.

Došen – Dobud (2005.) navodi kako je interes djeteta u prvih šest godina vrlo snažan, ali on ovisi o njegovoj motivaciji, kao i uspjehu i rezultatu njegovih akcija. Kao rezultat tog istraživanja pojavljuju se u djetetu o okruženju i razvoj različitih sposobnosti djeteta. Rano učenje stvara platformu za kasnije učenje, odnosno postoji veza između u

ranog iskustva djeteta i njegove sposobnosti rješavanja problema u starijoj dobi (Došen – Dobud, 2005.).

Važan preduvjet za prirodno stjecanje iskustva i u enje ini djetetova okolina. Bogatstvo i raznolikost razli itih poticaja od esencijalnog su zna aja za utaživanje njegove „osjetilne gladi“. Ako djetetu ne pružimo i ne omogu imo socijalne i fizi ke uvjete za spontano istraživanje i otkrivanje okoline, s vremenom e zbog deprivacije uslijediti zna ajne posljedice za dijete.

Snažan primjer deprivacije vidljiv je u slu aju djevoj ice Genie koja je do svoje trinaeste godine bila zatvorena u sobici, izolirana od svih vanjskih podražaja. Uz to što je imala teške i nepogodne uvjete za normalan rast i razvoj, Genie je bila i zlostavljana za svaki zvuk koji bi proizvela. Rezultat takve deprivacije manifestirao se na sljede i na in: kako Genie nikada nije bila obu ena, nije reagirala na razlike u temperaturi; kako nikada ranije nije jela krutu hranu, nije znala niti žvakati, a imala je i probleme s gutanjem hrane; kako je uvijek bila vezana, djevoj ica nije mogla uspravno stajati, a imala je i velikih problema s hodanjem; kako nije smjela proizvoditi nikakve zvukove, Genie nije nau ila govoriti. Bila je sasvim primitivno i nesocijalizirano bi e, iji je oporavak tekao dugo i sporo, ali sa sretnim završetkom za Genie (Newton, 2004.).

6. Usvajanje i učenje jezika

Dijete od svoga rođenja svoju okolinu doživljava kroz spektar osjetila. Osim što kao novorođenče istražuju opipom i okusom, djeca upijaju svoje okruženje, istražuju i upijaju i sluhom.

Prema Medved Krajinović (2010.), jezik je složeni sustav, ali jednostavan za one koji se njime služe. Djeca taj jezik usvajaju nesvjesno i s velikom lakoćom slušaju i svoju okolinu. Dijete se sve do svoje sedme godine nalazi u senzibilnom razdoblju za usvajanje govora, odnosno za uspostavljanje temelja za njegov cjelokupni daljnji razvoj. Dio tog razdoblja je i tzv. kritično razdoblje u razvoju govora u kojemu su iznimno važni vanjski utjecaji. Ako dijete u tom razdoblju nije izloženo govoru, ono nikada neće naučiti govoriti u punom opsegu.

Poticaji djetetovog govora znači i razumjeti zakonitosti njegova razvoja i individualnost svakog djeteta te mu pružiti i osigurati poticajno okruženje.

6.1. Usvajanje jezika

Dijete od trenutka kada izgovori svoje prve riječi, nastavlja sustavno usvajati jezik. Najintenzivniji razvoj govora odvija se unutar njegove prve tri godine života. Smatra se da ono u prosjeku do kraja svoje treće godine ovlada jezikom.

Prvi jezik s kojim se dijete susreće, koji usvaja i kojim progovara nazivamo materinskim jezikom. Izgovaranjem prvih riječi, dijete u svojem fonološkom sustavu ne posjeduje sve foneme svojega materinskog jezika i sva fonološka pravila, što znači da će ono jezik s vremenom sustavno usvajati (Jelaska i sur., 2005.).

Prema Jelaski i suradnicima (2005.), možemo razlikovati tri kategorije teorija o usvajanju jezika (eng. *language acquisition*). Prva se odnosi na djetetovo učenje uvjetovanjem, odnosno stvaranjem navika oponašanjem modela, što je u skladu sa Skinnerovom, odnosno biheviorističkom teorijom. Činjenica je kako i dijete slučajno oponašati govor iz svoje okoline ili namjerno ako je potaknuto utjecajima vanjske okoline. No, postoje djeca s teškoćama u razvoju gdje unatoč uvjetovanim poticajima

reakcije izostaju. Time se zaključilo kako oponašanje ne može biti temelj usvajanja jezika, ali je važno kod usvajanja riječi i glasovnog sustava.

Druga se kategorija odnosi na teoriju o djetetovoj uroenoj sposobnosti usvajanja jezika i govora, a koju je postavio lingvist Chomsky. Govorio je kako se usvajanje jezika temelji na uroenoj sposobnosti za učenje jezika te kako ona nije povezana sa sposobnošću za drugim vrstama učenja. Chomsky je razlikovao sposobnost izvornoga govornika, kao nesvjesno uroeno znanje jezika, od izvedbe, koja je stvarna uporaba jezika u konkretnoj situaciji.

Buduća istraživanja pokazala su kako svaki pojedinac ima uroenu sposobnost za usvajanje jezika od najranije dobi. Dijete je pojedinac koje se razvija i koje usvaja jezik te se koristi njime u skladu sa svojim psihofizičkim mogućnostima. Bitno je napomenuti kako sva djeca prolaze kroz iste ili slične faze tijekom usvajanja jezika i sve su jednako važne. No, nije dovoljno da dijete samo čuje govor odraslih kako bi mu se uroeno znanje aktiviralo, što pokazuje kako ni teorija o uroenosti u cijelosti ne objašnjava usvajanje jezika.

Posljednja kategorija govori nam kako se učenje zasniva na djetetovim općim sposobnostima i iskustvu. Teorije o iskustvu oslanjaju se na spoznajne procese izgrađene izloženošću jeziku, budući da u takvim okolnostima djeca lakše usvajaju jezik i obogaćuju jezično znanje. Jelaska i sur. (2005.) osim što ističu važnost same okoline, u kojoj dijete čuje govor odraslih, naglašavaju da osim govora, važnu ulogu imaju i pokreti ruku, glave, mimika, tjelesni dodiri, miris, okus i slično. Sukladno tome, zanemarivana djeca koja iz neadekvatne okoline dođu u adekvatnu okolinu koja pogoduje njihovom razvoju, po ete normalno razvijati jezik.

Danas se smatra kako se jezik usvaja me djelovanjem razvojnih utjecaja uroenoga i okolinskoga podrijetla, što znači da na jezični razvoj do nekoga stupnja utječe uroeno znanje, no okolina i opće ljudske spoznajne sposobnosti omogućuju djetetu da sastavi gramatiku svojega materinskoga jezika koja se razvija zbog sve složenijih odnosa s bliskim osobama i svijetom, a uslijed jezičnog znanja i znanja o svijetu zajednički rastu (Medved Krajnovi, 2010.).

6.2. Ovladavanje inim jezikom

Prema Jelaski i sur. (2005.) usvajanje bilo kojeg jezika predstavlja proces koji svaki pojedinac svladava određenim tempom, ali dokazano je kako govornici na novi jezik prenose ključna obilježja svoga materinskoga jezika. Materinski jezik ima interferencijsko djelovanje na strani jezik, pa djeca na početku učenja stranoga jezika čuju samo glasove koje prepoznaju iz svoga materinskog jezika.

Prebeg – Vilke (1991.) navodi kako su razlike između usvajanja drugoga jezika i učenja stranoga jezika dovoljno velike da se o njima može govoriti kao o različitim procesima.

Ovladavanje inim jezikom (eng. *second language acquisition*) nadređeni je termin usvajanju drugoga jezika (eng. *second language acquisition*) i učenju stranoga jezika (eng. *foreign language learning*). Usvajanje drugoga jezika odvija se u prirodnoj sredini te se odnosi na nesvjestan i spontani proces poboljšanja jezične i komunikacijske kompetencije nekoga nematerinskog jezika. Učenje stranoga jezika odnosi se na institucionalni, strukturirani pristup učenju jezika koji nije znatnije zastupljen u bližjoj okolini (Medved Krajnovi, 2010.).

Do usvajanja drugoga jezika djece dolazi zato što ih na to potiču različite situacije i prilike u kojima se nalaze. U brojnim slučajevima djeca su bila u doticaju s bliskim članovima iz obitelji ili prijateljima koji su govorili stranim jezikom te su ona, nakon što su bila izložena slušanju stranoga govora, usvojila i strani jezik. S druge strane, izloženost medijima, poput televizije, animiranih filmova, radija, knjiga, stripova i sl., također ima veliki utjecaj na djetetovo usvajanje stranoga jezika. Učenje stranoga jezika uglavnom je neprirodno i organizirano s ciljem djetetovog svladavanja i ovladavanja stranim jezikom. Ono se može ostvariti ako su djeci osigurani primjereni uvjeti i ako ih se dobro motivira.

Prebeg – Vilke (1991.) objašnjava kako usvajanje drugoga jezika obično rezultira bilingvizmom ili dvojezičnošću, a u pojedinim slučajevima dolazi i do višjezičnosti.

7. Strategije učenja u romanima *Frankenstein* i *Tarzan*

Prve godine djetinjstva predstavljaju vrijeme kada su sve mogućnosti njegova razvoja ili otvorene ili zauvijek izgubljene. Rano djetinjstvo ključno je razdoblje za postavljanje temelja u djetetovu odgoju i obrazovanju.

Postoje razni prirodni procesi ljudske obrade informacija koji se bave našim proučavanjem opažanja podražaja iz okoline, obradom informacija u radnom pamćenju i njihovim povezivanjem s prethodno stečenim iskustvima i spoznajama te na način na koji pohranjujemo nova iskustva i spoznaje u pamćenju i kako ga se prisjećamo. Kako bismo si olakšali to stjecanje, pohranu ili dosjećanje informacija oslonili smo se na misaone postupke poput ponavljanja, organizacije ili elaboracije, odnosno oslonili smo se na strategije učenja (Vizek-Vidovići i sur., 2003.).

U romanima *Frankenstein* i *Tarzan* možemo uočiti preispitivanje ljudske naravi i njezino moguće oblikovanje odgojem i obrazovanjem. Struktura romana Mary Shelley utemeljena je na pripovijedanju likova Roberta Waltona, Victora Frankensteinina i Frankensteinovog udovišta, a u kojima retrospektivno i mozaički sagledavamo njihovu povijest, u kojoj posebno mjesto zauzima njihov odgoj i obrazovanje, sve do trenutka u kojemu se trenutno nalaze. S druge strane, imamo roman Edgara Ricea Burroughsa, *Tarzan među majmunima*, gdje pratimo razvoj glavnog lika Tarzana od njegova zarađivanja, pa sve do odrasle dobi.

Likovi Robert Walton i Victor Frankenstein su nadarene osobe željne znanja. Obojica su svoju mladost u potpunosti usmjerili prema pothvatima u kojima su vlastiti cilj i dobit povezali s kulturnim i znanstvenim napretkom svoje države. Roman se tako izravno dotiče pitanja utjecaja odgoja i obrazovanja na život pojedinaca, odnosno uzroka i posljedica pojedinačnih odluka kao rezultata odgoja i obrazovanja.

Djetinjstvo Victora Frankensteinina bilo je iznimno ispunjeno i bogato. Do rođenja njegova brata Ernesta, njegova sestra Elizabeth i oni često su putovali s roditeljima te su bili izloženi mnogobrojnim podražajima iz okoline što je pozitivno utjecalo na njihov

cjelokupni razvoj, kao i na obogaćivanje njihova životna iskustva. Roditelji su im osigurali sretno i sigurno djetinjstvo te su ih poticali da steknu dobro obrazovanje.

Moji su roditelji bili nadahnuti iskrenim duhom blagosti i popustljivosti. Nismo ih osje ali kao tirane koji vladaju našim životima prema svojim hirovima, već kao stvaratelje i promicatelje svih onih brojnih užitaka koji su nam bili dostupni. (Shelley, 2003: 40)

Kad sam napunio sedamnaest godina, moji su roditelji zaključili ili kako bih morao postati studentom na sveučilištu u Ingolstadt. Do tada sam polazio škole u Ženevi, ali otac je držao potrebnim da svoju naobrazbu upotpunim upoznavanjem s običajima različitim od onih u mojoj domovini. (Shelley, 2003: 46)

Još kao dijete, Victor je pokazivao veliku želju i ljubav prema prirodi, a predmetom njegovog najvećeg interesa bila je sama priroda i njezine skrivene tajne i zakonitosti. Mogli bismo reći i kako su njegovu nesretnu sudbinu, kao što i sam Victor govori, još u djetinjstvu obilježila dva događaja. Prvi je bio Victorovo otkrivanje sveska djela Corneliusa Agrippe, znanstvenika okultnih znanosti, i nedostatak roditeljskog objašnjenja kako ono nije vjerodostojno, a drugi je bio prizor udara munje o hrast koji je zatim netragom iščezao.

Moj otac nije imao dara za znanost i preostalo mi je da se borim sa sljepoćom djeteta, dodanoj u enikovu želju za znanjem. (Shelley, 2003: 43)

Za razliku od Victora koji je imao podršku obitelji prilikom odrastanja, Robert Walton bio je samouk i žalio je zbog nedostatka obrazovanja. Knjige koje si je sam odabrao za čitanje, osim što su činile temelj njegova odgoja i obrazovanja, definirale su ga kao osobu te su utjecale na sve njegove kasnije životne izbore. Nedostatak osobe koja bi ga usmjerila u životu, rezultirala je plemenitim, ali i opasnim ciljem da postane vođa istraživačke ekspedicije na putovanju prema Sjevernom polu.

Moja je naobrazba bila zanemarena, ali bio sam strastveni ljubitelj čitanja. Te su mi knjige bile nauke i danju i noću, i zato što su mi bile tako bliske, to je bila i bijesa žalost koju sam osjetio kao dijete kad sam saznao kako mi, obvezan posljednjom molbom mog

umiru eg oca, ujak nije mogao dopustiti da ostvarim svoju želju te se otisnem na pu inu kao pomorac. (Shelley, 2003: 16)

Ali još je ve e zlo po mene što sam samouk: prvih etrnaest godina moga života proveo sam bez ikakve stege, a itao nisam ništa do putopisa iz knjižnice našeg ujaka Thomasa.....Sad mi je dvadeset i osam godina, a zapravo sam nepismeniji od mnogih školaraca u petnaestoj. (Shelley, 2003: 16)

Tijekom Victorova studija u Ingolstadt u možemo uo iti dva različita pristupa pou avanju. Mary Shelley je prikazala primjer dobrog i lošeg pristupa studentima vezanim uz naobrazbu i uz njihovu motivaciju za u enjem. Profesor Krempeu ismijao je Victora uvši s kojom se literaturom služio, a što je kod Victora izazvalo razorenje i odbojnost prema tom profesoru. S druge strane imamo profesora Waldmana koji je pažljivo saslušao Victorov odabir knjiga koje je pro itao, izložio mu argumentirano stajalište o tim autorima, ne umanjuju i Victorov interes prema njima, proširio mu vidokrug na polju prirodnih znanosti te ga usmjerio na ono što bi Victora moglo zanimati. Takav pristup motivirao ga je da se iskaže na studiju i potaknuo ga da stekne kvalitetnu naobrazbu.

Odgoj i obrazovanje Frankensteinovog udovišta zanimljivi su iz više razloga. Frankensteinovo udovište sastavljeno je od raznih kosti iz kosturnica i sirovina iz dvorana za sekciju i klaonice, pa možemo postaviti pitanja je li više imao instinkte i nagone životinja ili ljudi i ije je sve gene u sebi sadržavao? Zatim možemo postaviti pitanje trebamo li gledati na Frankensteinovo udovište kao na tek ro eno dijete ili kao na bi e s iznimnom regresijom?

Prema romanu Frankensteinovo udovište „ro eno“ je jedne sumorne no i u studenome u Ingolstadt. Njegov roditelj, Victor Frankenstein, zgrožen je njegovim fizi kim izgledom te ga napušta. Iz jednog njihovog susreta saznajemo kako je proteklo njegovo djetinjstvo kao siro eta.

Promatramo li Frankensteinovo udovište kao dijete, uvi amo kako je njegov život zapo eo kao u novoro en eta: prilikom djetetova ro enja, ono ostvaruje snažan socioemocionalni odnos s majkom. Prvo bi e koje je udovište ugledalo, bio je njegov roditelj – stvoritelj koji nije bio spreman preuzeti roditeljske dužnosti te se pod

pritiskom slomio i napustio „dijete“. Izuzmemo li činjenicu da se udovište od rođenja moglo kretati, njegova prilagodba na prirodnu okolinu bila je u većini spoznajnim razvojem. Poput novorođeneta, imao je potrebu za zadovoljavanjem svojih potreba: imao je potrebu za hranom i toplinom, bio je osjetljiv na promjene svjetla, u mraku je osjećao strah. Zatim je uslijedio ubrzan razvoj njegovih osjetilnih refleksa i osjetilnog prilagođavanja.

Svladalo me uduvanato mnoštvo osjeta, te sam vidio, čuo i mirisao sve u istom trenutku; i zaista, mnogo je vremena prošlo prije nego što sam naučio razlikovati djelovanje pojedinih mojih osjetila. (Shelley, 2003: 111)

Ponekad sam poželio izraziti svoja osjećanja na svoj način, ali nezgrapni i neartikulirani zvukovi što su izvirali iz mene preplašili su me toliko da sam opet umukao. (Shelley, 2003: 112)

Mogli bismo reći da njegov spoznajni razvoj započeo je otkrićem vatre. Imao ju je potrebu istražiti pomoću raznih osjetila: vida, sluha, dodira. Nakon što ju je istražio i pokušao njome manipulirati, počeo je izvoditi zaključke o njoj i povezivati je s drugim stvarima i mogućnostima, kao što je to bio slučaj s hranom koju je stavio na žeravicu.

Jednoga dana, silno izmučeno hladnoćom, pronašao sam vatru koju su ostavili neki prosjaci lutalice, i otopla me toplina koja se od nje širila. U svojoj radosti turio sam ruku u živu žeravicu, ali sam je odmah, uz bolan krik, hitro izvukao. Kako neobično, pomislio sam, da isti uzrok proizvodi tako suprotne učinke! (Shelley, 2003: 113)

Iako se sam odgajao, daljnji razvoj i obrazovanje Frankensteinovog udovišta bili su usko vezani uz obitelj De Laceyjevih. Tu se jasno vidi primjer socijalnih teorija rođenja prema kojima ljudi, u ovom slučaju udovište, učine promatranjem i oponašanjem drugih osoba, odnosno promatranjem i imitacijom modela, ali i promatranjem posljedica koje neko ponašanje ima na druge. Proučavajući i obitelj De Laceyjevih, udovište je pokušao uviđati kako postoje određeni socijalni odnosi među ljudima, kako se na izrazima lica i u glasu mogu prepoznati različite emocije te kako postoje načini na koji ljudi međusobno komuniciraju.

U romanu pratimo napredak udovišta u procesu osvješivanja i usvajanja jezika. Nakon što je osvijestio i razlučio osjetila jedna od drugih, udovište je poelo primjetivati i razlučivati razne zvukove iz svoje okoline. Gledaju i i slušaju i kako članovi obitelji međusobno komuniciraju, Frankensteinovo udovište po drugi put iskazuje potrebu za vlastitim izražavanjem, a dodatna motivacija za učenje jezika pojavila se kada je shvatio koliko mu jezik treba i za uspostavu komunikacije s drugima. Slušaju i De Laceyjeve nesvjesno je usvojio pojedine riječi koje su se često spominjale u obitelji.

Malo-pomalo došao sam do otkrića koje je bilo od još većeg značaja. Ustanovio sam kako ti ljudi posjeduju neku metodu međusobnog priopćavanja svojih doživljaja i uvstava pomoću artikuliranih zvukova. Zapazio sam kako riječi koje izgovaraju ponekad izazivaju užitak ili bol, smiješak ili tugu, u duhu i licima slušača. (Shelley, 2003: 120 – 121)

Njihov je izgovor bio hitar, a što se tiče riječi koje su izricali, budući da nisu imale nikakve očite veze s vidljivim predmetima, nisam mogao otkriti ključ kojim bih mogao razjasniti tajnu njihova značaja. Silnim trudom, međutim, i nakon što sam u svojoj jazbini proboravio nekoliko mjeseci ovih mijena, otkrio sam imena nadjenuta nekim od najpoznatijih predmeta razgovora; naučio sam i primjenjivao riječi vatra, mlijeko, kruh i drvo. (Shelley, 2003: 121)

Praćenjem procesa usvajanja i učenja jezika Frankensteinova udovišta, možemo avamo kako je ono razvilo aktivan i pasivan fond riječi. Iz njegove pripovijesti Victoru, saznajemo kako je udovište znalo i razumjelo značenje nekih riječi koje je moglo povezati s predmetima, ali je znalo i riječi koje značenje nije shvaćalo jer mu njegovo shvaćanje nije bilo dostupno, odnosno nije bilo materijalizirano, vidljivo oku niti opipljivo.

Razlikovao sam još nekoliko riječi a da ih tada još nisam bio kadar razumjeti ili primijeniti, kao što je dobar, najmiliji, nesretan. (Shelley, 2003: 121)

Kada je Safie počela dolaziti k Felixu i Agathi naučenje jezika, udovište je uvidjelo kako ljudi ponavljaju glasove, pa je i ono iskoristilo priliku da nauči jezik, koji mu je postao materinskim jezikom. Zanimljivo je i kako je Frankensteinovo udovište

uspore ivalo svoj proces u enja jezika sa Safienim: uspore ivaio je njihov izgovor, naglasak rije i, tempo u enja rije i. Možemo zaklju iti kako je udovište bilo vidno ponosno i zadovoljno svojim osobnim napretkom i svojim sposobnostima u enja.

Ubrzo sam ustanovio, budu i da se neprestano pojavljivao stanoviti glas koji je neznanka ponavljala za njima, kako ona nastoji nau iti njihov jezik; i smjesta mi je pala na pamet pomisao poslužiti se tim uputama u istu svrhu. (Shelley, 2003: 126)

Safie je vazda bila vedra i vesela; ona i ja vrlo smo brzo napredovali u poznavanju jezika te sam u roku od dva mjeseca po eo razumijevati ve inu rije i što su ih moji zaštitnici izgovarali. (Shelley, 2003: 127)

Dane sam provodio usredoto ivši svu svoju pozornost kako bih što brže svladao jezik; i mogu se pohvaliti da sam napredovao bolje od Arapkinje, koja je vrlo malo razumjela i govorila s lošim naglaskom, dok sam ja razumio i mogao oponašati gotovo svaku rije koja je bila izgovorena. Dok sam usavršavao svoj govor, nau io sam i znanost slova, onako kako su pou avali strankinju, i time se preda mno otvorilo široko polje udesa i užitka. (Shelley, 2003: 128)

Parrino (2015.) u svome radu izlaže kako je Frankensteinovo udovište, kroz svoj proces usvajanja i u enja jezika, spoznalo i vrijednost vrednota govorenoga jezika. Navodi kako je udovište uspore ivalo svoju boju glasa s bojom glasa ljudi, kao i boju glasa ljudi me usobno, primje ivaio je melodiju, naglasak i tempo govorenja te kako je na in govora vezao uz odre ene emocije.

S vremenom, osim što je nau ilo govoriti, ono je nau ilo i itati i pisati. Kao što je slu ajni pronalazak knjiga na odre eni na in zape atio Victorovu sudbinu, tako je bilo i s njegovim udovištem koje je jednom prilikom u šumi naišlo na tri knjige, a koje su odredile njegovo poimanje društva. U pitanju su bili Goetheove *Patnje mladog Werthera*, Plutarhovi *Životopisi* i Miltonov *Izgubljeni raj*. Najve i problem Frankensteinovog udovišta bio je što nije mogao prevladati jaz izme u iskustva koje je stjecao u društvu i spoznaje koju su mu pružile knjige.

Zanimljivo je i kako je Frankensteinovo udovište uspostavilo jednostranu platonsku vezu s obitelji nazivaju i ih svojim prijateljima i zaštitnicima, iako De

Laceyjevi nisu bili svjesni niti njegova postojanja niti blizine njihova obožavaoca. Nepune dvije godine Frankensteinovo udovište bilo je svakodnevni gost u njihovu domu bez njihova znanja. Upoznao se s njihovim tempom i načinom života, s njihovim vrlinama i manama, s njihovim navikama i tajnama, trudio se razumjeti ih i suosjećati s njima. Udovište je puno naučilo od obitelji promatrajući ih i oponašajući njihove radnje. Obitelj De Laceyjevih poslužila mu je kao model, ali i kao poveznica sa živim svijetom, odnosno ljudskim svijetom. Izgradio je s njima imaginarni odnos kako bi zatamio osjećaje tjeskobe i samoće. Žudio je za ljudskim dodirima i kontaktom, no svjestan svojega izgleda, bojao se ljudskih reakcija jer je znao za njihove predrasude i strahove. Kada je napokon odlučio riskirati, udovište je smislilo pomani plan i način na koji bi se mogao predstaviti i približiti obitelji, no koji je završio neuspjehom. Svoj neuspjeh pripisao je svojoj prenatrpljenosti, nestrpljenju i pronačunatosti.

...esto su, vjerujem, izrazito trpjeli od grada gladi, posebno dvoje mladih ljudi, jer su nekoliko puta postavili hranu pred starca, dok sebi nisu ostavili ništa. Ova me crta ljubavi osjetno dirnula. Bio sam navikao ići u krasti dio njihovih zaliha za vlastitu uporabu, ali kad sam ustanovio kako time nanosim bol stanovnicima kućice, suzdržao sam se i zadovoljio bobicama, lješnjacima i korijenjem koje sam prikupljao u obližnjoj šumi. (Shelley, 2003: 120)

Divio sam se savršenim oblicima mojih susjeda – njihovoj gipkosti, ljepoti i nježnoj puti; ali kako sam se užasnulo kad sam sam sebe ugledao u bistroj vodi! Isprva sam ustuknuo jer nisam bio kadar povjerovati kako sam to zaista ja odražen u zrcalu; a kad sam se dokraja uvjerio kako sam u zbilji takav monstrum kakvim se vidim, preplavila su me najgora uvjerenja beznačajna i jada. (Shelley, 2003: 123)

Ubrzani razvoj Frankensteinovog udovišta mogao bi se objasniti na znanstveno-fantasti način. U gotovo dvije godine odigrao se, skoro cjelokupni, njegov rast i razvoj. Objasnimo li to nemogućom znanstvenom teorijom, sasvim je moguće u to povjerovati. Ako bismo na Frankensteinovo udovište gledali kao na već odraslo biće, koje se probudilo sa stanovitim regresijom, te ako bismo tomu pridodali kako je i njegov mozak, sastavljen od ljudskih i životinjskih ostataka, bio konstruiran od dijelova prethodno izgrađenih neuroloških centara temeljenih na stečenom iskustvu i usvojenom i naučenom znanju, bilo bi moguće da su se njegov rast i razvoj odvijali tako ubrzano.

Za razliku od znanstveno-fantasti na odrastanja i razvoja Frankensteinova udovišta, rast i razvoj Tarzana, dje aka i muškarca iz džungle, je ponešto realisti niji. Slijed njihova odrastanja, kao u maloga djeteta, najviše se razlikuje u okolnostima pod kojima odrastaju te socijalnom okruženju u kojem su se našli. udovište se, donekle izolirano od ljudskoga svijeta, samo odgajalo i snalazilo od prvih dana svojega života. Tarzana, koji je prvu godinu života proveo s ljudskom obitelji, kasnije odgaja antropoidna majmunica Kala. Ono što im je zajedni ko je slu ajni pronalazak knjiga koje ih usmjeravaju u njihovom u enju i utje u na njihovu želju za znanjem.

Pri a autora Burroughsa o Tarzanu zapo inje u afri koj džungli. Tarzana tako er pratimo kroz njegovo djetinjstvo do odrasle dobi. Bio je sin Johna Claytona, engleskog lorda Greystoka, i lady Alice. Unato tome što je odrastao i u io od antropoidnih majmuna i živio s njima, Burroughs esto spominje kako su na Tarzanova ponašanja i odluke utjecali ovjekov razum i genetika.

Iz dnevnika Johna Claytona, Tarzanova oca, saznajemo kako je Tarzan svoju prvu godinu života proveo u okrilju svoje obitelji.

Danas je našem dje a i u šest mjeseci. Sjedi na Alicinu krilu uz stol na kojem pišem – sretno, zdravo, savršeno dijete. (Burroughs, 1986: 223)

No nakon tragi njih smrti roditelja, dospijeva u ruke antropoidne majmunice Kale, koja ga je zamijenila sa svojim mrtvim mladun etom i prihvatila kao svoje vlastito. Budu i da je bio izrazito malo dijete kada ga je majmunica Kala prisvojila, Tarzan ju je smatrao ro enom majkom. Odrastaju i u džungli, Tarzanov razvoj prilagodio se novonastalim uvjetima i prirodnom okruženju. Njegova osjetila bila su razvijenija nego u obi na djeteta ili odrasla ovjeka: vid mu je bio oštiji, njuh izraženiji, sluh osjetljiviji. Fizi ki je bio snažniji i izdržljiviji, bio je vrlo okretna i gipka tijela. U jednom dijelu romana saznajemo kako Tarzan nije bio svjestan koliko se izgledom razlikovao od lanova „svoga opora“. Vjerovao je da se od njih razlikuje samo po tome što je gola tijela, odnosno bez dlake. Prva spoznaja koliko se izgledom razlikuje od velikih antropoida bila je kad je ugledao svoj odraz lica u vodi, no i dalje se smatrao majmunom.

Kad su se nagnuli, oba mala lica odrazila su se na mirnoj površini: divlje i strašne crte majmuna uz crte aristokratskog potomka stare engleske kuge. Tarzan se zaprepastio. Prilično je loše biti bez dlaka, ali imati takvo lice! (Burroughs, 1986: 42)

Oko svoje desete godine Tarzan, iako nije toga svjestan, dolazi u kolibu u kojoj je rođen. Otkrivaju i ljudske kosti, Burroughs navodi kako Tarzan ne bi pokazao nikakav interes niti emocije oko njih, budući da nikad nije upoznao svoje roditelje. Jedini roditelj kojega on poznaje je majmunica Kala, a njezinom smrti ostaje izrazito pogođen. Ovdje je jasno naznačeno kako biološki roditelji nisu značajniji od roditelja – posvojitelja koji odgaja i podiže dijete.

Nadalje, možemo vidjeti Tarzanovu stranu prirodno znatiželjnog djeteta koje ima potrebu istraživati i manipulirati predmetima. Iznimno je važna njegova zanimacija za vrata koja su potakla u njemu prirodnu ljudsku znatiželju i potrebu za razumijevanjem svijeta oko sebe.

On je, dakle, taj dan pošao ravno k vratima i sate i sate ih pregledavao i prtljao stožerima, kvakom i zasunom. Napokon je naišao na pravi način, pa su se vrata pred za u otvorena i ima škripe i otvorila. (Burroughs, 1986: 49)

Tarzanova želja za znanjem i učenjem bila je zaista velika te je koristio svaku priliku koju je mogao da zadovolji tu potrebu. Njegovo zanimanje dugo je bilo zaokupljeno promatranjem, proučavanjem, oponašanjem i učenjem od doseljenika plemena Mbonga. Promatrao je i proučavao njihov izgled, način života, obrede i borilačke vještine; oponašao je njihov način odijevanja i upotrebu nakita, borilačke vještine; naučio je gaati kopljem, služiti se lukom i strijelom, saznao je tajnu otrovnih strelica.

Tarzan je bio zainteresirani gledalac. Želja da ubije gorjela je snažno u njegovim divljim grudima, ali želja da nauči bila je jača. (Burroughs, 1986: 79)

Posebno je zanimljiv Tarzanov razvoj govora, čitanja i pisanja. Prvih godinu dana svojega života, Tarzan je bio izložen slušanju ljudskoga govora, koji je kasnije zamijenio „govor džungle“. Njegov je govor bio govor majmuna, koji je postao njegovim materinskim jezikom.

Oko svoje desete godine po prvi put dolazi u doticaj s knjigama u kojima je otkrio slike i slova. Njegov razvoj pisanja započeo je proučavanjem samo slika, misleći za slova da su kukci. S vremenom je naučio razlikovati sliku od slova te je zaključio kako se „kukci“ ponavljaju jer ih nema mnogo. Primijetio je i kako se slova – kukci mogu pojavljivati ponekad pojedinačno, ali većinom u skupovima. Kako je vrijeme prolazilo, Tarzan je počeo broj slova – kukaca povezivati sa slikama u knjigama. Tako je započeo njegov proces učenja pisanja.

A kad je otkrio da se u tekstu na toj stranici tih šest kukica ponavlja mnogo puta u istom slijedu. Još je nešto naučio – da postoji razmjerno malo pojedinačnih kukaca, ali da se ponavljaju mnogo puta, katkada i sami, ali često u društvu. (Burroughs, 1986: 56)

Uzmemo li u obzir kako djeca s izrazito oštećenim sluhom i gluha djeca mogu naučiti pisati, iako nisu izložena slušanju govora, donekle je moguće da je i Tarzan naučio pisati. Moguće je i da je naučio pisati, budući da razvoj slušanja i govora nisu nužni za proces pisanja. Iz dnevnika Johna Claytona, Tarzanova oca, saznajemo kako je kao dijete prisustvovao i gledao kako mu otac piše dnevnik, no koliko je vjerojatno da se Tarzan toga sjeća, budući da je bio šestomjesečno djetetašce? Znamo i kako kasnije, kao dijete, Tarzan među majmunima nije imao priliku promatrati niti oponašati modele koji su pisali ili pisali. Kako su mu ti pothvati učenja pisanja pošli za rukom bez usmjeravanja i pomoći odrasle osobe, teško je i gotovo nemoguće objasniti.

Pronalaskom olovke, Tarzan započeo je s istraživanjem njezine funkcije. Tako je od faze šaranja došao do faze pisanja slova. Ono što mu je predstavljalo veliki izazov prilikom svladavanja procesa pisanja bilo je ispravno držanje olovke. Prošli su mjeseci prije nego što je uspio svladati grafomotoriku. Prepisujući tako slova, s vremenom je uz pomoć prstiju ruke uspio naučiti i brojati slova.

Jednoga dana, kad mu je bilo oko dvanaest, pronašao je nekoliko olovaka u do tada neotkrivenu pretincu stola. Dok je igrao s olovkom po stolu, oduševio se kad je otkrio crnu crtu koju ona ostavlja. (Burroughs, 1986: 57)

„Pokušao je proizvesti neke kukice i nešto skakuću po stranicama njegovih knjiga. To je bio težak zadatak jer je on držao olovku kao što se hvata držak bodeža, što baš ne olakšava pisanje niti omogući ujevitljivost.“ (Burroughs, 1986: 57)

Kada se susreo s ljudima „svoje vrste“, ostvario je s njima kontakt. Iako su se uspješno sporazumijevali pomoću znakova, Tarzan je osjetio potrebu za ljudskim govorom. D'Arnot, kao i svi kasnije, bili su veoma iznenađeni kad su saznali da Tarzan zna pisati i čitati, ali ne i govoriti.

I tako nalazimo da engleski lord, s osamnaest godina ne zna engleski govoriti, ali ipak svoj materinji jezik zna čitati i pisati. (Burroughs, 1986: 73)

Kada je Paul D'Arnot, poručnik francuske mornarice, pitao Tarzana kako je moguće da zna pisati engleskim jezikom, ali ne i govoriti, dobio je sljedeći odgovor:

Ja samo govorim jezik svog plemena – velikih majmuna koji su bili Kerakovi i nešto od jezika Tantora, slona, i Nume, lava, i drugih bića džungle. Nisam nikad razgovarao s ljudskim bićima, osim jednom sa Janom Porter znakovima. Ovo prvi put razgovaram s još jednim od svoje vrste, pisanim riječima. (Burroughs, 1986: 210)

Tarzan je osim usvojenoga materinskoga jezika, jezika majmuna, svjesno i samostalno naučio drugi jezik, jezik ljudi. Iako je prvih godinu dana svojega života Tarzan bio izložen govoru svojih bioloških roditelja, on ga nije uspio u cijelosti usvojiti i njime progovoriti. Dolaskom u „ruke“ majmunice Kale, Tarzanova jezika na okolinu se promijenila, kao što se promijenio i njegov jezikovni model. Tako je jezik majmuna postao prvim jezikom kojeg je Tarzan usvojio i kojim je progovorio.

Kada je oko svoje desete godine otkrio knjige u kolibi, Tarzan se po prvi puta susreo s pisanim oblikom engleskoga jezika. Unato tome što nije govorio engleskim jezikom, saznajemo kako ga je naučio čitati i pisati. Upravo su mu te vještine pomogle prilikom ostvarivanja prvoga kontakta s bijelim ljudima.

Jedan časak Tarzan je promatrao, dok se niz kutija i svežnjeva spuštao u pripremne zamke, a onda je, kad su se otisnuli od boka broda, majmun – uvijek zgrabio komad papira i nekoliko časaka štampao olovkom, dok na papiru nije bilo nekoliko redaka jasnih, dobrih, gotovo savršenih slova. Tu je bilješku nabio na vrata oštrom drvenom trešicom. (Burroughs, 1986: 113)

Kasnije je Tarzan shvatio kako mu za sporazumijevanje sa „svojom rasom“ nije dovoljan majmunski jezik te kako ga, zbog toga što ne govori njihovim jezikom, ne prepoznaju kao autora poruka koja im je Tarzan – majmun ostavljao. Zbog potrebe za

komuniciranjem s drugim, a naročito s Jane Porter, Tarzan je zamolio poručnika D'Arnota da ga nauči i govoriti njihovim jezikom.

D'Arnot je pokušavao Tarzana jeziku pomoću pokazivanjem Tarzanu poznatih predmeta i njihovim imenovanjem na francuskom jeziku. Kasnije mu je na kori drvetu pisao riječi i engleskim jezikom i pokušavao ga izgovarati ih na francuskom. Iako je Tarzan znao pisati na engleskom jeziku, D'Arnot ga je pokušavao govoriti francuski jer je mislio kako će mu biti lakše da ga nauči i svojem materinskom jeziku. No, kasnije je shvatio kako to nije bila dobra ideja budući da je doslovan prijevod s engleskog pismom rezultirao lošim francuskim.

Bio je vrlo marljiv učitelj, pa je za još dva dana svladao toliko francuski da je mogao izgovarati male rečenice....., ali je D'Arnot uvidio da ga je teško učiti francuski na engleskom temelju. (Burroughs, 1986: 212)

Ono što je Tarzanu, kao i Frankensteinovom udovištu, predstavljalo problem ulaskom u civilizirano društvo je prihvatanje i razumijevanje društvenih konvencija, socijalnim normi i pravila koja su se kosila s njihovim iskustvima i znanjem iz knjiga. Kako je dvadesetak godina proveo u šumi i poštujući život i pravila džungle, Tarzanu se pravila društva činila neobično smiješnima. Ipak, Tarzan se u civilizaciji snašao bolje od Frankensteinovog udovišta jer je imao veliku pomoć i podršku D'Arnota u kojemu je stekao vjernog prijatelja.

Tarzana izravno povezujemo s feralnom ili divljom djecom koja su tako er pronađena kako odrastaju u divljini, dok Frankensteinovo udovište možemo povezati i s napuštenim siročetom i s feralnom djecom.

Postoje mnogi zabilježeni slučajevi divlje djece koji su slični Tarzanovom slučaju. Jedan takav slučaj iz 1991. godine otkriven je u Kampali, gradu Ugande, a odnosio se na dječaka Johna Ssebunyu koji je živio s majmunima u šumi, a čiji na životu možemo usporediti s Tarzanovim. Dječak je svoje prve četiri godine proveo u obitelji koja ga je zanemarivala i zlostavljala te je pobjegao u džunglu gdje je živio s majmunima. Iako se ne zna koliko je vremena tamo proveo, ono je na njemu ostavilo značajne tragove. Nekoliko godina kasnije, Johna su pronašli stanovnici sela pokraj džungle, a njegovo ponašanje bilo je poput ponašanja divlje životinje. Nije imao sposobnost govora, već je proizvodio krikove i neartikulirane zvukove, hodao je

etveronoške i kretanje mu je nalikovalo majmunovom, odbijao je jesti kuhanu hranu, nije volio nositi odje i niti biti u zatvorenom prostoru (Newton, 2004.).

Drugi slu aj koji možemo povezati s Tarzanom govori o još jednom dje aku iz 1798. godine, Victoru iz Aveyrona u Francuskoj. Victor je prona en s otprilike dvanaest godina kako luta šumom, gdje je preživljavao hrane i se žirovima, malim životinjama i povr em s obra enih polja. Isto kao ni John, dje ak nije znao govoriti, nije volio nositi odje u niti jesti hranu koju su mu spremali, a vrijeme je radije provodio vani na otvorenom prostoru (Newton, 2004.).

Nakon što su ih doveli u civilizaciju, dje ake su pokušali adaptirati i osposobiti za društvenu okolinu. U usvojenoj obitelji, John je zapo eo novi život, no pratili su ga problemi s u enjem. Dje ak je ak i u kasnijoj dobi ostao na razini djeteta predškolskog uzrasta. Uz zna ajna ograni enja, John je nau io nerazgovijetno govoriti, ali je zato znatno napredovao na drugim podru jima. No u slu aju Victora nije bilo prevelikog napretka. Unato trudu psihologa Itarda da resocijalizira dje aka, Victor je ostao divlji i neobuzdan, a iako je razumio neke rije i, nikada nije progovorio.

Iz spomenutih slu ajeva možemo zaklju iti kako je Tarzan zbog izloženosti slušanju govora svojih bioloških roditelja tijekom prve godine života mogao razviti neurološke centre za usvajanje govora. Znamo i kako postoji mala vjerojatnost da je možda zaista mogao nau iti i itati i pisati. Postoji i mogu nost da se u nekoj mjeri mogao adaptirati i prilagoditi životu ljudi i novom okruženju. No, brzina Tarzanova naglog preodgoja, u enja francuskoga jezika, kao i prilagodbe ljudskom na inu života, ostaje u podru ju fantastike, kao i u slu aju Frankensteinova udovišta.

Ljudima je genetski predodre eno tražiti ljubav i stabilan odnos s drugim živim bi em. Ako je naš biološki imperativ izgraditi odnos s nekim i ako je pas naša jedina opcija, onda emo taj odnos izgraditi sa psom. Spomenuti biološki imperativ možda je i jedan od ljudskih mehanizama za preživljavanjem. Iako od ro enja ovisimo o drugima, genetski smo programirani tražiti pomo . Tako dobivamo hranu i toplinu bez kojih ne možemo preživjeti. Zato je mogu e da u odsustvu roditelja, divlje dijete na isti na in stupa u odnos sa životinjom.

John Ssebunya je me u majmunima našao hranu i toplinu potrebnu za preživljavanje, kao što ih je i Tarzan pronašao me u antropoidnim majmunima. Dje ak Victor preživljavao je u džungli oslanjaju i se na vlastiti instinkte i nagone ne razlikuju i dobro i loše, a tako se snalazilo i Frankensteinovo udovište. Djeca, kao i likovi Tarzana i Frankensteinovog udovišta, koja su slu ajno odvojena ili namjerno izolirana od društva i koja nisu odrasla u njemu pružaju nam jasan odgovor na pitanja o tome što je prirodno kod ljudskog bi a, a što je društveno uvjetovano ili usvojeno.

8. Zaključak

Rano djetinjstvo kritično je razdoblje za postavljanje temelja djetetova odgoja i obrazovanja, budući da su oni snažno sredstvo djetetovog cjelokupnog razvoja. Zato prve godine njegova života predstavljaju vrijeme kada su sve mogući njegova razvoja podložni raznim utjecajima prirodne i društvene okoline, a gdje mu strategije u nju olakšavaju procesuiranje stečnog iskustva i spoznaja uvjetovanih podražajima i utjecajima iz njegove prirodne okoline.

U romanima *Frankenstein ili Moderni Prometej* Mary Shelley i *Tarzan me u majmunima* Edgara Ricea Burroughsa, možemo pronaći i relativno jasne odgovore na pitanja o tome što je prirodno kod ljudskog bića, a što je društveno uvjetovano ili usvojeno. U njihovim romanima možemo uočiti i preispitivanje ljudske naravi te njezino moguće oblikovanje odgojem i obrazovanjem, a problematiziraju i utjecaje socijalnog i književnog iskustva na prihvatanje i razumijevanje društvenih konvencija te socijalnih pravila i normi ponašanja.

Mary Shelleyina struktura romana upoznaje nas s pripovijedanjima likova Roberta Waltona, Victora Frankensteinova i Frankensteinovog udovišta u kojima retrospektivno i mozaički sagledavamo njihovu povijest odgoja i obrazovanja, pa sve do trenutka u kojemu se trenutno nalaze. S druge strane imamo roman Edgara Ricea Burroughsa, *Tarzan me u majmunima*, gdje pratimo razvoj glavnog lika Tarzana od njegova zarađivanja, pa sve do odrasle dobi.

Pitanja na koja nailazimo prilikom njihova odrastanja, a osobito pitanja vezana uz odrastanje Frankensteinova udovišta i Tarzana, uspoređena su sa slučajevima feralne ili divlje djece. Tako kod likova, kao i feralne djece, nailazimo na dileme oko mogućnosti i načina usvajanja materinskoga jezika i usvajanja i u nju drugoga jezika, oko usvajanja vještina čitanja i pisanja te oko njihove mogućnosti prilagodavanja i prihvatanja nametnutih društvenih konvencija, pravila i normi društvenog ponašanja. Pomnim proučavanjem i analiziranjem likova romana i divlje djece, pronađena su realna i znanstveno moguća objašnjenja o njihovim krajnjim ishodima, iako u slučaju likova romana ona u nekim trenucima prelaze granice prirodnoga svijeta u natprirodni.

Literatura:

1. Biography.com Editors (2014). *Mary Shelley Biography*. preuzeto sa stranice <https://www.biography.com/writer/mary-shelley>
2. Burroughs, E.R. (1929). How I Wrote the Tarzan Books. *The Washington Post & New York World Sunday Supplement* – „The World Magazine“. preuzeto sa stranice <http://www.erbzine.com/mag0/0052.html>
3. Burroughs, E.R. (1986). *Tarzan me u majmunima*. Zagreb: Mladost.
4. Došen – Dobud, A. (2005). *Malo dijete – veliki istraživač*. Zagreb: Alinea.
5. Goranović, M. (2013). *Divlja djeca*. preuzeto sa stranice <http://www.istrazime.com/razvojna-psihologija/divlja-djeca/>
6. Jelaska, Z. i suradnici (2005). *Hrvatski kao drugi i strani jezik*. Zagreb: Hrvatska sveučilišna naklada.
7. März, L. (2018). *Feral children. Questioning the human-animal boundary from an anthropological perspective*. Arbeits papiere des Instituts für Ethnologie und Afrika studierender Johannes Gutenberg – Universität Mainz (Working Papers of the Department of Anthropology and African Studies of the Johannes Gutenberg University Mainz). preuzeto sa stranice https://www.researchgate.net/publication/329659763_Feral_children_Questioning_the_human-animal_boundary_from_an_anthropological_perspective
8. Medved Krajnović, M. (2010). *Od jednojezičnosti do višjezičnosti: Uvod u istraživanje procesa ovladavanja drugim jezikom*. Zagreb: Leykam international.
9. Miljak, A. (2009). *Življenje djece u vrtićima*. Zagreb: SM naklada.
10. Newton, M. (2004). *Savage Girls and Wild Boys: A History of Feral Children*. New York: Picador Publishing.
11. Parrino, M. (2015). 'Signs for Speech'. *Language Learning in Frankenstein*. u *Dal Gotico Al Fantastico. Tradizioni, Riscritture e Parodie*. preuzeto sa stranice https://www.academia.edu/15601747/Signs_for_Speech_Language_Learning_in_Frankenstein
12. Poetry Foundation. *Mary Wollstonecraft Shelley*. preuzeto sa stranice <https://www.poetryfoundation.org/poets/mary-wollstonecraft-shelley>

13. Prebeg – Vilke, M. (1991). *Vaše dijete i jezik: materinski, drugi i strani jezik*. Zagreb: Školska knjiga.
14. Shelley, M.W. (2003). *Frankenstein ili Moderni Prometej*. Zagreb: Konzor.
15. Vizek-Vidovi , V., Rijavec, M., Vlahovi -Šteti , V. i Miljkovi , D. (2003). *Psihologija obrazovanja*. Zagreb: IEP VERN.
16. Woods, A. (2016). Who was the real Tarzan?. *The Telegraph*. preuzeto sa stranice https://www.telegraph.co.uk/films/legend-of-tarzan/who-was-the-real-tarzan/?fbclid=IwAR0IJ_8l0crO-7_gAmPVOnUsuP2OUnrxfqbmJDoK5Dlmexpk0WnawSYYvI

IZJAVA O SAMOSTALNOJ IZRADI RADA

Izjavljujem da sam ja, Nives Perkovi , samostalno napisala završni rad na temu *Književne interpretacije strategije u enja u romanima Frankenstein i Tarzan* pod vodstvom mentorice doc.dr.sc. Sanje Lovri Kralj i sumentorice doc.dr.sc. Alenke Mikulec.

Potpis studentice